

UDK 81'367.333:371.3

Primljeno: 30. 08. 2018.

Izvorni naučni rad

Original scientific paper

Сандра Савић

МЕТОДИЧКИ ПРИСТУП ОБРАДИ АТРИБУТА У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

У раду је приказана методичка обрада атрибута у основној школи. Указано је на актуелне граматике које детаљно представљају овај реченични члан. У другом делу рада анализирани су уџбеници издавачке куће Клет и Логос. Уочено је који су Д стандарди присутни, а који недостају. На самом крају рада иновативним системима наставе, који све више узимају маха у пракси, дат је допринос побољшању наставе која ученика третира као активног учесника у наставном процесу.

Кључне речи: атрибут; уџбеник; наставни системи; проблемска настава

1. УВОД

Рад се бави методичком обрадом једног од значајнијих реченичних чланова. Акцент овог рада биће представљање обраде атрибута искључиво у петом разреду основне школе јер је тада планом и програмом предвиђена анализа овог реченичног члана.

Циљ овог рада јесте да допринесе што бољем реализовању наставе граматике у основној школи, али и да прикаже тренутно стање у науци када је конкретна наставна јединица у питању. На релевантност ове теме упућује чињеница да се атрибутом служимо у свакодневном општењу, како у формалним ситуацијама, тако и у неформалним. Тема је врло актуелна и незаобилазна у основношколском образовању ученика.

Наставникова улога у обликовању часа врло је битна како би водио ученике ка што успешнијем савлађивању градива. Добра почетна мотивација и велика умешност и воде ка квалитетном исходу.

Рад се састоји из *лингвистичког* и *методичког* дела. Први део обухвата лингвистичко представљање атрибута базирано на актуелном стању у науци. Кроз радове савремених лингвиста представимо основне одлике атрибута, његово место у реченичној конституцији, фреквенцију употребе у савременом језику, поделу која је присутна у литератури.

Методички део посвећен је приступу обраде атрибута у основној школи. Биће указано на актуелне уџбенике, њихове предности и недостатке. Осврнућемо се на стандарде који морају бити испоштовани приликом израде уџбеника за основну школу.

2. ЛИНГВИСТИЧКИ ДЕО

2.1. Граматика српског језика за гимназије и средње школе

У *Граматици српског језика за гимназије и средње школе* атрибут је обрађен у склопу *Синтагматских конструкција*. Представљен је као зависни конституентски члан. Наиме, центар синтагме јесте реч која је лексичко језгро синтагме. Она је, пре свега, важна зато што се за њу везују зависни конституенти (Станојчић, Поповић 2012: 272).

У одељку под називом *Структура именичких синтагми*, приказани су типови атрибута. Како наводе Станојчић и Поповић, „за зависне конституенте именичких синтагми употребљава се општи назив: АТРИБУТ“ (2012: 273). Постоје разне врсте атрибута, па се они према саставу и облику конституентске јединице могу поделити на:

- Конгруентне атрибуте,
- Падежне атрибуте,
- Атрибутиве.

2.2. Синтакса савременог српског језика

Атрибут је подробно обрађен и у *Синтакси савременог српског језика* насталој као коауторски рад Предрага Пипера, Иване Антонић, Владиславе Ружић, Срета Танасића, Људмиле Поповић и Бранка Тошовића.

У овој граматици наводи се да „атрибут одређује именицу, саму или с неком другом одредбом, налазећи се обично испред ње и прилагођавајући јој се, путем конгруенције, својим граматичким облицима (леп дан, лепог дана итд.), осим у случају када је реч у атрибуту непроменљива (браон сукња, браон сукње итд.). Типични атрибути су променљиви придеви или придевске речи (такав, први и сл.), тј. типични атрибути су променљиви придевски атрибути“ (Пипер и др. 2005: 66).

Ова граMATика јесте најбоља научна литература када је потребно детаљно се информисати о атрибуту. Својом комплексношћу и добром терминологијом поставља темељ свим будућим наставницима који себе виде у племенитом педагошком послу.

2.3. Нормативна граMATика

Још једна граMATика врло детаљно приказује атрибут. Реч је о *Нормативној граматици* Ивана Клајна и Предрага Пипера. У оквиру поглавља *Одредбени реченични чланови* наводе се *атрибут, атрибутив, апозиција, апозитив и адвербијал*.

Атрибут је другостепени реченични члан који служи да ближе одреди неки други реченични члан изражен именицом или неком другом именички употребљеном врстом речи: *најбољи ученици су награђени*.

Нормативна граMATика добар је приручник за све који желе да своје познавање граMATике поткрепе релевантним подацима и теоријским поставкама. Сваки наставник од ње може кренути приликом припремања за час граMATике не сумњајући у њену исправност и научну потврђеност.

3. САВРЕМЕНА НАСТАВА СРПСКОГ ЈЕЗИКА

3.1. Методичка обрада атрибута у настави српског језика

Циљеви и задаци, које наставни план и програм утврђују, доприносе значају и побољшању наставе српског језика. Иако су донекле произвољни, тј. могу се мењати и усклађивати, задаци које настава треба да оствари остају исти у свим програмима.

Павле Илић наводи да „када се говори о значају наставе српског језика и књижевности за формирање ученичке личности, онда се мора имати у виду и

посебност мера које овај предмет заузима у наставним плановима и укупној школској настави: српски језик и књижевност јесу у тим плановима посебан наставни предмет, али је језик уједно и средство којим се изводи, мање-више, настава свих других предмета“ (2006: 17).

Атрибут као наставна јединица није толико тешка основцима за разумевање с обзиром на то да у свакодневном општењу често користе речи које су у функцији атрибута. Али ако се због неумешности наставника и одсуства креативности и иновативности наставна јединица презентује на лош начин, код ученика може доћи до стварања аверзије према градиву, пасивности у учењу и незаинтересованости за даље напредовање. Стога је врло важно да наставник озбиљно схвати свој посао и да му приступи са великом професионалношћу и ангажованостју. У том случају ученици ће бити подстакнути на активност у перципирању градива, па ће пуни ентузијазма усвајати нова знања.

Из тог разлога у раду ће бити приказани актуелни уџбеници и начин на који је атрибут као наставна јединица у њима представљен. Осврнућемо се на наставно изучавање атрибута у петом разреду основне школе, на анализу уџбеника и методичке системе.

3.2. Анализа наставног плана и програма

Наставни план и програм незаобилазни су приликом усвајања градива из српског језика и књижевности јер градиво пролази кроз различите степене планирања и програмирања.

Атрибут као зависни реченични члан обрађује се у петом разреду основне школе. У седмом разреду, када се обнавља градиво о реченичним члановима, атрибут се само у илустрацији помиње као зависни реченични конституент. У шестом и осмом разреду планом и програмом није предвиђено градиво о реченичним члановима.

3.2.1. Анализа наставног плана и програма за основну школу (пети разред)

Настави **синтаксе** посвећен је довољан број часова у основној школи, а у петом разреду креће се са обрадом градива о реченичним члановима, како главним, тако и зависним.

Љиљана Петровачки наводи да се „савремена методика српског језика залаже за активну наставу. Под утицајем нових теорија учења и инструкције, у

методици српског језика усавршавају се специфични методички системи са облицима учења којима се остварује већа мисаона активизација ученика и њихово самостално откривање језичких појава, процеса и законитости“ (2008: 64).

Наставни план за пети разред основне школе предвиђа **пет** часова недељно за предмет *Српски језик и књижевност*. На годишњем нивоу број часова износи **180**. Настава језика односи око 60 % годишње наставе предвиђене за пети разред. Од тога већи број часова одлази на граматику, али не сме се занемарити и језичка култура која умногоме доприноси развоју ученичких говорних компетенција и писменог изражавања.

3.3. Анализа уџбеника

Материјалну основу добро организоване наставе чине наставна средства, која могу бити са посредним ангажовањем и са непосредним ангажовањем. У наставна средства са улогом непосредног ангажовања ученика спадају уџбеници као основна литература у школском образовању.

Уџбеник за српски језик може садржати традиционални назив *Грамматика*. Уместо овог традиционалног назива уџбеник може имати и поетски назив који ће пре привући пажњу ученика. Такви су називи *Дар речи*, *Наш језик*, *Језик рода мога*. У поднаслову уџбеника обично може стајати *Српски језик и култура изражавања*.

Павле Илић истиче да савремени уџбеник српског језика и културе изражавања треба да испуњава два основна услова:

- 1) да је градиво у њему исправно тумачено;
- 2) да је градиво дидактичко-методички обликовано тако да га ученици могу на њима примерен, ефикасан и занимљив начин савладати (Илић 2006: 110).

Приликом анализе квалитета уџбеника Јањић и Грубер воде рачуна о теоријском и практичном аспекту (2015: 132-133). **Теоријски аспект** мора да одговори на питања:

1. Шта је уџбеник?
2. Како би требало да изгледа ефикасан наставни процес?
3. Која је улога наставника и ученика у наставном процесу?

„Теоретски, уџбеник мора да буде прилагођен савременој образовној теорији и модерним наставним концептима, како би могао да испуни функционалне

задатке најважнијег средства у остваривању наставних циљева“ (Јањић, Грубер 2015: 132).

Практични аспект зависи од:

1. дефинисања формулације основног текста, тј. лекције (врсте и количине презентованог садржаја);
2. постојања допунских текстова;
3. дидактичке апаратуре;
4. ликовно-графичког уређења;
5. постојања могућности за самосталан рад ученика или је неопходна доминација наставника.

У оквиру теоријских и практичних аспеката Јањић и Грубер наводе да „својим садржајем и дидактичком апаратуром уџбеник би требало да потпомаже изградњу (конструкцију) знања онога који учи. Нова теорија помера тачку гледања на уџбеник, који сада има првенствено развојно-формативну, а не доминантно трансмитивну улогу (улогу преношења знања)“ (2015: 132).

„Ако је уџбеник конципиран у виду пуког излагања градива, у најбољој варијанти његов потенцијал је омогућавање усвајања и запамћивања датог градива са разумевањем, а у лошијој варијанти механичко (учење градива напамет без разумевања на нивоу рекогниције или репродукције)“, наводе у свом раду Јањић и Грубер (2015: 133).

Како би уџбеник допринео побољшању наставе која се конципира на савременим утемељењима, потребно је да се задовоље одређени стандарди квалитета дидактичког обликовања уџбеника. Ивић и сарадници истичу те стандарде под именом *стандарди Д групе*:

- 1) Д 1: објашњење стручних термина;
- 2) Д 2: функционална употреба сликовних средстава изражавања;
- 3) Д 3: дидактичка вредност примера;
- 4) Д 4: основне смислене везе градива;
- 5) Д 5: секвенце интеграције градива;
- 6) Д 6: ефикасни начини презентовања вредности у уџбенику;
- 7) Д 7: постојање питања, налога и задатака у уџбенику;
- 8) Д 8: смисленост питања, налога и задатака у уџбенику;
- 9) Д 9: разноврсност питања, налога и задатака;
- 10) Д 10: питања, налози и задаци и различите методе учења у уџбенику;
- 11) Д 11: питања, налози и задаци за проверу напредовања у учењу;

12) Д 12: подршка стваралачком мишљењу и понашању;

13) Д 13: подршка развоју критичког мишљења.

У наредном делу рада управо ће бити анализирани уџбеници за пети разред основне школе издавачких кућа *Клет* и *Логос*. Приликом анализе посебну пажњу посветићемо проналажењу *Д стандарда*, у коликој мери су заступљени у овим уџбеницима, који од стандарда није присутан и колико његово одсуство утиче на садржај и квалитет одређеног уџбеника.

Слика 1 Уџбеник за пети разред основне школе издавачке куће Клет

Слика 2 Уџбеник за пети разред основне школе издавачке куће Логос

3.2.1. Анализа уџбеника за пети разред основне школе

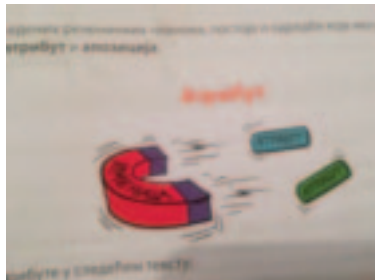
Приликом анализе уџбеника за основну школу обратићемо пажњу на обраду **атрибута** као наставне јединице у граматицима издавачких кућа *Клет* и *Логос*. Прво ћемо анализирати граматику *Српски језик за пети разред основне школе* ауторке Весне Ломпар и издавачке куће *Клет*, а затим ћемо се усредсредити на граматику под називом *Дар речи – уџбеник српског језика за пети разред основне школе* чији је аутор Јелена Срдић, а издавачка кућа *Логос*.

Испитивање ће обухватати како анализу уџбеника тако и анализу радне свеске. Обратићемо пажњу на прилагођеност уџбеника узрасту за који је предвиђен, на количну илустрација, њихову ефектност и мотивисаност коју пружају ученицима.

На самом почетку уџбеника издавачке куће *Клет* налази се водич кроз уџбеник, тј. *Шта све можеш наћи у уџбенику*. Ученици се упућују на оно што је најбитније у лекцији, на *задатке* који су за њих предвиђени, на шта посебно да обрате *пажњу*, али и на поједине *занимљивости* које су у блиској вези са градивом.

Наставна јединица атрибут обрађује се у оквиру поглавља *Реченица и њени делови*. После представљања предиката и субјекта као главних реченичних чланова, уследило је представљање правог и неправог објекта и прилошких одредби као зависних реченичних чланова. Након визуелног осликавања ове поделе ученицима се скреће пажња да поред наведених реченичних чланова, постоје и одредбе које могу бити у њиховом саставу. То су **атрибут** и **апозиција**.

На самом почетку налази се занимљива илустрација која графички показује уз који реченични члан атрибут стоји. На овај начин задовољен је *Д 2 стандард*.

Слика 3 Графички приказ уз који реченични члан стоји атрибут

Затим ће уследити задатак да ученици подвуку атрибуте у тексту који је дат, чиме је оправдано присуство *Д 7 стандарда*. После задатака намењених ученицима, долази **дефиниција атрибута**. Дефиниција је графички издвојена, уоквирена другом бојом, те на тај начин уочавамо присуство *Д 1 стандарда* – објашњење стручних термина. Дефиниција долази после примера које су ученици издвојили из текста. Овакав начин презентовања градива позитивно је оцењен јер се дефиниција не даје одмах ученику, већ он сам долази до ње кроз примере.

Још једна илустрација допринеће бољем разумевању ове наставне јединице. На врло занимљив начин приказана је семантичка истоветност конгруентног и неконгруентног атрибута и на тај начин је указано да службу атрибута могу имати и именице у неком зависном падежу, *чоколадни колач* и *колач од чоколаде*. И овде је илустрација издвојена као функционална употреба сликовних средстава изражавања (*Д 2 стандард*).

Слика 4 Семантичка истоветност конгруентног и неконгруентног атрибута

У граматички издавачке куће *Клет* присутни су и дидактички примери атрибута чиме је задовољен *Д 3 стандард* (попут: *наруквица од сребра – сребрна наруквица; торба учитеља – учитељева торба*).

Када су задаци, питања и налози у питању, они су присутни у довољној количини како би ученици презентовано градиво још боље утврдили. Врло су разноврсни и смислени, те су на тај начин задовољени стандарди *Д 7, Д 8, Д 9, Д 10, Д 11* и *Д 12*. Вредности у уџбенику презентоване су на ефикасан начин и тиме је оправдано присуство *Д 6 стандарда*.

Приликом анализе уочили смо одсуство *Д 5 стандарда*, тј. недостају секвенце интеграције градива. Атрибут као наставна јединица могао је да буде представљен и преко одломка из неког књижевног дела који је ученицима драг и близак, те би обрада градива била још занимљивија и успешнија. Недостаје и стандард *Д 13*, тј. подршка развоју критичког мишљења.

Можемо закључити да је већина *Д стандарда* присутна у уџбенику издавачке куће *Клет*, те да је аутор градиво представио на адекватан и ваљан начин. Овакав уџбеник отклониће аверзију ученика према сувопарном представљању градива, а часове граматике учиниће занимљивијим, мотивисанијим и успешнијим.

Када је у питању радна свеска, можемо говорити о постојању стандарда који се односе на постојање питања, налога и задатака у уџбенику. Задовољени су стандарди *Д 7, Д 8, Д 9, Д 10, Д 11*. Занимљиво је да овде имамо и присуство *Д 5* стандарда, тј. секвенце интеграције градива. Наиме, пред ученицима се налази текст из књижевног дела у којем они треба да подвуку атрибуте.

На исти начин извршена је и анализа уџбеника *Дар речи* издавачке куће *Логос*. На самом почетку уџбеника налази се *Кратак водич кроз уџбеник* који, попут агенде, олакшава сналажење ученика приликом усвајања градива.

Занимљива илустрација уводи нас у проучавање просте и сложене реченице. Уследиће представљање главних реченичних чланова, затим зависних реченичних чланова и у оквиру њих уследиће презентовање **атрибута**.

На самом почетку налази се лингвометодички предлогак у којем ученици треба да заокруже атрибуте. Присуство одломка из књижевног дела доводи до интеграције градива, те се на овај начин задовољава присуство *Д 5* стандарда. Затим ће уследити неколико задатака на основу којих ученици сами треба да закључе шта је атрибут и да изнесу дефиницију овог реченичног члана.

Овај уџбеник доноси нам и врло корисне табеле које ће ученицима помоћи да уоче разлику када се атрибут слаже са именицом у роду, броју и падежу, а када конгруенција изостаје. Табела у уџбенику издавачке куће Клет нема.

Атрибут	Узрок	Почетак	Крај
Узрок	Узрок	Узрок	Узрок
Узрок	Узрок	Узрок	Узрок
Узрок	Узрок	Узрок	Узрок
Узрок	Узрок	Узрок	Узрок

Слика 5 Конгруенција атрибута са именицом

Тек сада уследиће дефиниција атрибута. *Д 1* стандард је испуњен на врло ефикасан начин. Дефиниција није одмах предочена ученицима, већ су приликом анализе примера сами дошли до ње.

Аутор овог уџбеника није заборавио ни стандарде *Д 3* и *Д 6*, па уџбенику не недостаје дидактичка вредност примера, а начини презентовања вредности у

уџбенику су ефикасни. Ученицима је скренута пажња да се придев средњег рода у служби атрибута облички поклапа са прилогом за начин, на пример: *мирно дете* и *вода тече мирно*, али ове речи, иако се исто пишу, различито се изговарају, припадају различитим врстама речи и имају различите службе у реченици. На овај начин задовољен је Д4 стандард.

Затим ће уследити задаци, питања и налози. Њихово присуство, смисленост и разноврсност потврђују Д 7, Д 8 и Д 9 стандарде. Аутор овог уџбеника није испустио ни Д 11 и Д 12 стандарде, тј. постоје питања за проверу напредовања у учењу и подршка стваралачком мишљењу.

Једина замерка која се може упутити јесте недостатак функционалне употребе сликовних средстава изражавања, тј. недостатак Д 2 стандарда. Градиво о атрибуту добро је презентовано, али би ученицима било занимљивије да га прати која интересантна илустрација.

Радна свеска за српски језик издавачке куће *Логос* доноси врло разноврсна и смислена питања и задатке, те на ефикасан начин испуњава стандарде Д 7, Д 8, Д 9, Д 10. Нема бојазни да ће ученици добро утврдити градиво које су савладали служећи се уџбеником.

Ако критички сагледамо уџбенике издавачке куће *Клет* и *Логос*, долазимо до закључка да је граматика *Дар речи* градиво обликовала на исцрпнији и квалитетнији начин и да је у њој присутно више Д стандарда. Ова граматика заступљенија је у школама јер успешније преноси градиво предвиђено за одређени узраст. Оба уџбеника доприносе усавршавању наставе и воде ка томе да ученик све активније учествује у настави као субјекат и центар наставног процеса, а не као пасивни рецепијент коме се градиво предочава низањем сувопарних дефиниција. Савремен и комплетно дидактички опремељен уџбеник, који одговара у потпуности савременом конструктивистичком концепту образовања, допринеће побољшању наставе (Јањић, Грубер 2015: 134).

Анализа је укратко показала да ови уџбеници, у функционалном смислу, у потпуности подржавају описмењавање деце и развијање језичких компетенција у контексту савремене школе (Јањић, Грубер 2015: 134). Констатовано је постојање већине Д стандарда, а они који недостају само су повод будућем усавршавању наставе.

4. ИНОВАТИВНА НАСТАВА СРПСКОГ ЈЕЗИКА

На самом почетку рада указали смо на релевантност теме. Вишња Мићић бавила се идентификовањем овог члана на нивоу млађих разреда. Испитивала је способност ученика да идентификују атрибут. Као задатак ученици су имали да наведу службу подвучених речи у понуђеним реченицама. Испоставило се да је мање од половине (40 %) препознало атрибутску службу придева. Међу ученицима који су погрешно одговорили, више од 15 % поистовећује придев као врсту речи са његовом атрибутском службом у реченици (Мићић 2013: 190).

Иако се до ових података дошло испитивањем ученика четвртог разреда основне школе, подаци се не смеју занемарити. Резултати овог истраживања указују на проблем неразликовања граматичких нивоа – морфологије и синтаксе. Иновативни системи наставног дизајнирања часова могу допринети бољем разумевању атрибута као реченичног члана, а добрим методичким вођењем отклонити се поистовећивање синтаксичких функција и врста речи.

4.1. Системи наставе српског језика

Када говоримо о организацији наставног процеса, незаобилазно ћемо се дотаћи наставних система (модела)¹ који су у потпуном сагласју са парадигмом нове школе. Ови методички модели „имају особине савремене наставе – подразумевају (интер)активност ученика, рад на истраживачким задацима, очигледност у настави, искуствени приступ настави, игровне (драмске) методе, креативност и стваралаштво“ (Јањић, Новаковић 2015: 51).

За разлику од старе школе која се базирала на догматско-репродуктивном систему, а касније и на репродуктивно-експликативном, нова школа доноси нови и другачији концепт организације наставног процеса који је усмерен ка ученику и који полази од његових интересовања. За разлику од традиционалне школе, која се служила спољашњом мотивацијом, у савременој школи доминира унутрашња мотивација заснована на ученичким преференцијама (Јањић, Новаковић 2015: 7).

Традиционална школа данас је и даље актуелна у многим земљама. Заснива се на концепцији која је веома стара. Њене основне карактеристике су унапред

---

¹ Системи наставе српског језика: интерпретативно-аналитички наставни систем, проблемско-стваралачки, корелацијско-интеграцијски, систем програмиране наставе, методички модел учења откривањем (Илић 2006)

дефинисан план и програм, основна метода јесте предавање, а циљ је усвајање програма, док је улога ученика да слуша и запамти изложено градиво. С друге стране, активна школа је више усмерена на дете, које се третира као целовита личност, а не само као ученик. Њене основне одлике заснивају се на томе да не мора постојати унапред фиксиран план и програм, полази се од интересовања деце и учење се надовезује на та интересовања, свако учење се повезује са претходним знањем и личним искуством детета, а мотивација за учење је лична и унутрашња (Ивић, Пешикан, Антић 2001: 19).

Савремена настава заснива се на конструктивном дијалогу, тзв. сократовском, херуистичком, за разлику од традиционалне школе у којој наставник поставља питања, а ученик репродукује научено градиво. Ученик није пасивни слушалац, већ субјекат који сам открива главне карактеристике наставне јединице која се обрађује на часу (Јањић, Новаковић 2015: 51).

Наставна интерпретација градива заснива се на логичким методама, као што су индукција и дедукција, анализа и синтеза. „Наиме, након што се најави, нова наставна јединица се мора уз помоћ лингвометодичког предлошка (полазног текста, језичког предлошка) детаљно анализирати, сагледати са различитих страна како би се уочиле све њене битне граматичке карактеристике“ (Јањић, Новаковић 2015: 51). Након детаљне анализе градива уследиће синтеза (генерализација, дефинисање).

4.1.1. *Систем проблемске наставе*

Веома продуктиван систем у настави српског језика јесте **систем проблемске наставе**. Овај модел савремене наставе врло је иновативан и недовољно разрађен у школама. Упоштено, наставни процес требало би да се темељи на самосталном овладавању знањима. Како би се то постигло, неопходно је користити различите иновативне моделе наставе, а један од таквих јесте и систем проблемске наставе. Три важна појма су незаобилазна када је у питању овај модел: **проблем, проблемска ситуација и основ проблема** (Јањић, Новаковић 2015: 53).

Проблемска настава јесте истраживачка активност и подстиче велику мисаону ангажованост ученика. Она се не задовољава једним и трајним решењем, већ се заснива на тражењу нових решења.

Систем проблемске наставе, за разлику од интерпретативно-аналитичког система који анализом долази до синтезе, креће од дефиниције, али такве која

подлеже провери. Дефиницију или тврдњу треба доказати или оповргнути. Проблемска настава од ученика захтева истраживачки рад, те је он приморан да проналази нове путеве за решавање проблема користећи све мисаоне процесе којима располаже у проблемској ситуацији која је најважнији елемент проблемске наставе² (Јањић, Новаковић 2015: 54).

Проблемска настава доприноси продуктивној активности ученика, истраживању и решавању проблема, као и развоју мисаоних способности ученика, развијању социјалних, моралних и сазнајних потреба, формирању критичког, ставралачког и дијалектичког мишљења. Како би се дошло до решења, потребно је проћи кроз следеће процесе:

- Упознавање са проблемом;
- Сужавање (реформулација проблема);
- Постављање хипотезе;
- Проверавање хипотезе.

Проблемска настава може се организовати и приликом наставне јединице *атрибут*. На самом почетку часа наставник може створити проблемску ситуацију и дефинисати проблем. Створиће се атмосфера радозналости и мобилисати пажњу ученика. Проблемска ситуација приликом обраде атрибута може се формулисати питањем *Да ли се само придеви могу наћи у функцији атрибута?*

Уследиће утврђивање начина решавања проблема. У овој фази ученици ће добити инструкције које ће им олакшати решавање проблема. Пред њима је лингвометодички предлогак са пригодним текстом у којем ће учавати појаве које ће допринети потврђивању или оповргавању проблема. Одређеним истраживачким задацима, сарадничким императивима и налозима наставник ће усмерити начин размишљања ученика у исправном правцу.

У фази решавања проблема ученици ће сами, користећи се већ стеченим знањем, искуством, решавати проблемске задатке које им је поставио наставник. У овој фази ученици осветљавају проблем са свих страна уочавајући елементе и везе међу њима. Анализирајући лингвометодички предлогак уочиће да се у функцији атрибута могу наћи и именице (*колач од чоколаде, хаљина на туфне*), али да функцију атрибута могу вршити и прилози (*кућа десно, Ниш ноћу*).

---

² Проблемска ситуација подразумева оне ситуације у које се ставља ученик како би самосталним мисаоним радом дошао до решења одређеног проблема.

Затим ће уследити саопштавање и корекција резултата. Наиме, како се проблемска настава углавном реализује у групном раду, групе ће извештавати о својим резултатима сучељавајући мишљења уколико дође до различитих решења. Уколико је нека од група дошла до погрешног резултата, дискусијом и херуистичким дијалогом усмериће се ка исправном решењу.

Како би ученици усавршили своја знања, у завршном делу часа неопходно је да наставник да неки проблем истог типа, али са неком новом непознаницом (Јањић, Новаковић 2015: 57). У овом случају нови проблем може бити *Да ли се исте речи које су у служби атрибута могу јавити и у служби именског предиката?* Ученици ће преко задатака и примера доћи до закључка да придев *добар* може вршити и функцију атрибута и функцију именског предиката (*Добар Марко вредно ради; Марко је добар*).

Последња фаза у систему проблемске наставе јесте давање домаћег задатка који мора бити иновативан и унапред припремљен како би се ученицима указало на шта би требало да обрате пажњу (Јањић, Новаковић 2015: 57). Као домаћи задатак ученицима може послужити одговарајући текст у којем ће они препознати и подвући атрибуте, али и именске предикате.

Амела Малићевић у својој докторској дисертацији разматрала је ефикасност проблемске наставе у наставном моделовању часова. Дошла је до закључка да проблемска настава има предности које се огледају у следећем: оспособљава ученике за самостални рад; омогућава виши ниво граматичких знања; мисаоно ангажује ученике, обезбеђује динамику у раду кроз индивидуалне и кооперативне облике рада; ослобађа креативност код ученика; ствара сарадничке односе и размену мисли и идеја; омогућава ученицима да самостално доносе одлуке; одржава пажњу и интересовање ученика за следећи корак; омогућава ученицима креативност на пољу језика (2015: 206).

Систем проблемске наставе доводи до индивидуализације наставе, као и до високе емоционалне напетости изазване проблемском ситуацијом. Ученик је подстакнут на мисаону активност и представља активног учесника у наставном процесу.

5. ЗАКЉУЧАК

У раду је приказана методичка обрада атрибута у петом разреду основне школе. Указано је на релевантност и актуелност теме, као и на проблеме које ова наставна јединица може донети ученицима.

Наставникова улога у обликовању часа врло је битна како би водио ученике ка што успешнијем савлађивању градива. Добра почетна мотивација и велика умешност гарантују квалитетан исход. Оно што је такође битно јесте и добар уџбенички апарат, који треба да буде обликован на што професионалнији начин.

Рад се састоји из два дела. У првом, лингвистичком делу, приказане су актуелне и научно потврђене граматике у којима је атрибут врло детаљно представљен. Други део обухвата методички приказ наставне јединице. Атрибут као зависни реченични члан обрађује се у петом разреду основне школе.

Такође, у раду је указано и на *Д стандарде* који су присутни у уџбеницима издавачке куће *Клет* и *Логос*. Упоредном анализом примећено је да је методички боље обликован уџбеник *Дар речи* Јелене Срдић, односно, у њему је заступљен већи број *Д стандарда*.

После анализе уџбеника, осврнули смо се на системе који су заступљени у ораганизацији наставног процеса. Најзаступљенији систем у ораганизацији савремене наставе јесте аналитичко-интерпретативни систем, али као врло конструктиван и креативан показао се и систем проблемске наставе.

Модернизација наставе полако заузима примат над догматско-репродуктивним системом који је био заступљен до почетка 21. века. Све већи број наставника своје часове организује по неком од иновативних модела наставе уносећи креативност и доприносећи све већој мотивисаности и учешћу ученика у наставном процесу.

Даља истраживања могу се базирати на томе колико су иновативни модели наставе допринели да ученици разликују граматичке нивое, пре свега ниво морфологије од нивоа синтаксе. Такође, наставницима је указано на *Д стандарде* који треба да буду заступљени у уџбеницима, те на тај начин наставну праксу могу учинити успешнијом уколико је и уџбеник приближен ученицима и у складу је са активном школом и новим системима.

6. ЛИТЕРАТУРА

Лингвистички део

1. Пипер, Предраг, Иван Клајн (2013), *Нормативна граматика српског језика*, Матица српска, Нови Сад
2. Пипер, Предраг, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић (2005), *Синтакса савременог српског језика*, Институт за српски језик, Београд
3. Поповић, Љубомир, Живојин Станојчић (2012), *Грамматика српског језика*, ЗУНС, Београд.

Методички део

1. Ивић, Иван, Ана Пешикан, Слободанка Антић (2001), *Активно учење*, Институт за психологију, Београд. Преузето са интернета 27. 7. 2018. http://pefja.kg.ac.rs/preuzimanje/Materijali_za_nastavu/Prirucnik.pdf
2. Илић, Павле (2006), *Српски језик и књижевност у наставној теорији и пракси*, Змај, Нови Сад
3. Јањић, Марина, Александра Грубер (2015), „Дидактичка обликованост граматике немачког језика у издању ИК „Клет“ из Лајпцига“, у: *Учење и настава*, Клет, Београд, 131–146.
4. Јањић Марина, Александар Новаковић (2015), *Наставно дизајнирање српског језика*, Филозофски факултет, Ниш
5. Малићевић, Амела (2015), *Проблемски приступ настави граматике у основној школи*, Учитељски факултет, Врање
6. Мићић, Вишња (2013), *Синтаксичка анализа реченице у млађим разредима основне школе*, Београд. Преузето са интернета 21. 3. 2018. http://www.uf.bg.ac.rs/wp-content/uploads/doktorati/Micic_Visnja.pdf
7. Петровачки, Љиљана (2008), *Методичка истраживања у настави српског језика и књижевности*, Нови Сад; Преузето са интернета 21. 3. 2018. http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sites/default/files/db/books/LS_7.pdf

Изворна литература

1. Ломпар, Весна (2016), *Српски језик за пети разред основне школе*, Клет, Београд
2. Ломпар, Весна, Зорица Несторовић (2016), *Радна свеска за пети разред основне школе*, Клет, Београд
3. Срдић, Јелена (2016), *Дар речи - уџбеник српског језика за пети разред основне школе*, Логос, Београд
4. Станковић-Шошо, Наташа, Бошко Сувајцић, Јелена Срдић (2016), *Радна свеска за српски језик за пети разред основне школе*, Логос, Београд

METHODICAL PROCESSING OF ATTRIBUTE IN ELEMENTARY SCHOOL

Summary:

The paper presents methodical processing of attribute in elementary school. The grammar that describes this sentence member in detail was analysed. In the second part of the paper, the textbooks of the publishing house Klet and Logos were analyzed. It was noted which of the D standards are present and which are missing. At the very end of the work, innovative teaching systems, which are increasingly taking place in practice, have contributed to the improvement of teaching that treat students as active participants in the teaching process.

Keywords: attribute; textbook; teaching systems; problem teaching

Adresa autora

Authors' address

Сандра Савић

Универзитет у Нишу

Филозофски факултет

sandrasavic0302@gmail.com